

Arbeidsparticipatie van Wajonggerechtigden

ANJA HOLWERDA, SANDRA BROUWER, JOHAN GROOTHOF, JAC VAN DER KLINK

Op zoek naar voorspellers

Jongeren met een beperking hebben geen werkervaring en nemen daarom op de arbeidsmarkt een kwetsbare positie in. Bij de aanvraag van een Wajong-uitkering blijkt dat een flink deel met aanpassingen of ondersteuning wel zou kunnen werken. Omdat werk tot verhoging van de kwaliteit van leven kan leiden, is het van belang om te weten welke factoren daarbij een rol spelen. Uit onderzoek blijken aard en ernst van de ziekte of aandoening niet de belangrijkste voorspeller te zijn. Dit artikel geeft een overzicht van vooral de psychosociale en omgevingsfactoren. In de nieuwe Wajong-wetgeving, zojuist in werking getreden, staat arbeidsparticipatie voorop; daartoe wordt een persoonlijk participatieplan opgesteld.

Jongeren met een beperking nemen in onze samenleving een kwetsbare positie in. Deze jongeren hebben geen werkervaring omdat de desbetreffende beperking veelal ontstaat vóórdat zij de arbeidsmarkt betreden. Door de beperkingen verloopt de overgang van school naar werk niet gemakkelijk en hebben zij aanvullende begeleiding nodig bij het vinden en behouden van passend werk, zo nodig met aanpassingen en/of ondersteuning. Bij de beoordeling van de aanvraag van een Wajong-uitkering wordt een groot deel (44 procent) van de jonggehandicapten in staat geacht om met aanpassingen en/of ondersteuning te werken, hetzij in regulier werk of in WSW-verband (Wet Sociale Werkvoorzieningen); dagbesteding en vrijwilligerswerk worden hier niet meegerekend. Van de Wajongers werkt 29 procent, waarvan een deel in WSW-verband. Niet alleen vanuit economisch en maatschappelijk perspectief is maximale participatie van jonggehandicapten noodzakelijk, minstens zo belangrijk is dat werk voor deze jongeren een verhoging van de kwaliteit van leven kan betekenen. Om de mogelijkheden voor arbeidsparticipatie van jonggehandicapten goed te kunnen beoordelen is kennis nodig van de factoren die van invloed zijn op arbeidsparticipatie. Internationaal is hierover nog nauwelijks gepubliceerd. De Nederlandse onderzoeksrapporten zijn vooral beschrijvend; veel gegevens zijn afkomstig van expertmeetings en (nog) niet door wetenschappelijk onderzoek onderbouwd. Hoewel de factoren niet wetenschappelijk zijn onderbouwd, lijkt er wel consensus te bestaan bij een grote, divers samengestelde groep van deskundigen die betrokken zijn bij de overgang van school naar werk. De ziekte of aandoening blijkt niet de meest belangrijke voorspeller.

Doel van dit artikel is het beschrijven van de psychosociale factoren die, naast ziektespecifieke factoren, van invloed zijn op arbeidsparticipatie. Daarnaast is gekeken in hoeverre de psychosociale factoren verschillen tussen Wajonggerechtigden werkzaam in WSW-verband en in een reguliere baan.

Aanpak

Diverse experts (medisch specialisten, experts vanuit het speciaal onderwijs, werkgevers, verzekeringsgeneeskundigen en arbeidsdeskundigen van het UWV) is gevraagd naar de psychosociale factoren die zij van belang achten voor de ar-

Psychosociale factoren van belang voor arbeidsparticipatie jonggehandicapten		
Ziektegebonden factoren	Persoonlijke factoren	Omgevingsfactoren
Aard/soort beperking Lichamelijk Psychisch Verstandelijk	Demografische factoren Leeftijd Geslacht Opleiding	Sociaal netwerk Ouders Vrienden School
Ernst / mate beperking (Hier gaat het puur om het beschrijven van welke factoren van belang zijn. In de UWV-praktijk wordt de ernst en mate van beperking vastgesteld door de verzekeringsarts)	Cognitieve factoren Zelfbeeld Motivatie Zelfinzicht Zelfvertrouwen	Factoren in relatie tot werk Beschikbaarheid ondersteuning / begeleiding tijdens werk en sollicitaties Betrokkenheid collega's
Comorbiditeit (het tegelijkertijd hebben van meer ziektes en/of aandoeningen)	Gedragmatige factoren Sociaal-emotionele vaardigheden Zelfstandigheid Arbeidsvaardigheden	

beidsparticipatie van jonggehandicapten. Daarnaast is de Nederlandse literatuur bestudeerd.

Op basis van dit literatuuronderzoek en de raadpleging van experts is een vragenlijst ontwikkeld. De vragenlijst bevat informatie over sociodemografische gegevens, huidig werk, psychologische en sociale factoren. De vragenlijst is ingevuld door 47 werkzame jonggehandicapten (29 in WSW, 18 in regulier werk). Tevens vulde de werkbegeleider van de Wajonger een vergelijkbare vragenlijst in, waardoor de mogelijkheid ontstond om een vergelijking in resultaten tussen de Wajonggerechtigden en werkbegeleiders te maken, en zo inzicht te krijgen in de mate van overeenstemming tussen beide partijen.

Psychosociale factoren en participatie in werk

Uit de literatuur en de veldraadpleging komt naar voren dat niet alleen ziektespecifieke, maar vooral psychosociale factoren een belangrijke rol spelen in het vinden en behouden van werk van Wajonggerechtigden. De ziektegebonden, persoonlijke en omgevingsfactoren van belang voor de arbeidsparticipatie van jonggehandicapten zijn weergegeven in de tabel. Van de ziektegebonden factoren zijn vooral aard (psychisch, verstandelijk of lichamelijk) en ernst van de beperkingen

NIET-WESTERSE VROUWEN STEEDS LATER MOEDER

In 2008 werden niet-westerse vrouwen van de eerste generatie gemiddeld ruim een jaar later moeder dan in 1996. De gemiddelde leeftijd waarop autochtone vrouwen hun eerste kind kregen, steeg in die periode met bijna een half jaar. Vrouwen van niet-westerse herkomst worden gemiddeld eerder moeder dan autochtone vrouwen. In 2008 waren niet-westerse vrouwen van de eerste generatie gemiddeld 27,5 jaar oud bij de geboorte van hun eerste kind. Autochtone vrouwen werden met gemiddeld 29,6 jaar moeder. Van de vrouwen uit de grootste niet-westerse herkomstgroepen werden Iraanse vrouwen het laatst moeder. Zij waren in 2008 gemiddeld 31,3 jaar oud bij de geboorte van hun eerste kind (CBS).

en comorbiditeit (het hebben van meer ziektes/aandoeningen tegelijkertijd) van belang voor participatie, waarbij een ernstige beperking en het hebben van meer aandoeningen belemmerend zijn.

Van de persoonlijke factoren zijn in het bijzonder zelfbeeld, zelfinzicht en motivatie belangrijk. Een negatief zelfbeeld, over- of onderschatting van eigen vermogen en gebrek aan motivatie zijn belemmerende factoren. Het hebben van goede sociale en arbeidsvaardigheden (waaronder samenwerken en doorzettingsvermogen) vergroot de kans op werk.

Het sociale netwerk rondom de jongere (ouders, vrienden, school, zorgverleners) is eveneens van groot belang voor de arbeidsparticipatie van jonggehandicapten. Dit netwerk kan, afhankelijk van de opstelling van genoemde personen, zowel bevorderend als belemmerend werken. Beschermende, overbezorgde ouders zullen hun kind niet snel stimuleren om aan het werk te gaan. Als de ouders echter zelf werken en een positieve houding hebben ten aanzien van werk, verhoogt dit de kans op arbeidsparticipatie van de jongere.

Uit het onderzoek blijkt dat er significante verschillen bestaan tussen de groep jonggehandicapten werkzaam in WSW en die werkzaam in regulier werk ten aanzien van werkaanpassingen, soort functie, doorzettingsvermogen, sociale vaardigheden en sociale steun. Voor Wajongers in een reguliere werkomgeving zijn meer inhoudelijke werkaanpassingen aangebracht en is meer begeleiding nodig door de werkgever dan voor Wajongers in een WSW-werkomgeving, waar het werk is afgestemd op deze groep werknemers. Daarnaast rapporteren Wajongers in een reguliere werkomgeving een hoger doorzettingsvermogen dan de Wajongers in een WSW-werkomgeving. Verder blijken Wajongers een 'positievere' inschatting te hebben van hun eigen kwaliteiten en mogelijkheden in vergelijking met de visie van de werkbegeleider. De Wajongers lijken hun eigen doorzettingsvermogen, sociale en arbeidsvaardigheden te overschatten, wellicht door een gebrekkig zelfinzicht. Wel wordt het werketos van Wajongers door zowel henzelf als de begeleiders over het algemeen positief beoordeeld, waarbij de scores voor de Wajongers in regulier werk positiever zijn dan voor Wajongers werkzaam in WSW-verband.

Tot slot

De nieuwe wetgeving betreffende de jonggehandicapten (zie kader) heeft tot doel dat meer jongeren met beperkingen participeren op de arbeidsmarkt. Succesvol participeren is mogelijk als rekening wordt gehouden met de mogelijkheden en beperkingen die de jonggehandicapte heeft. Een goede beoordeling van de mogelijkheden en beperkingen van de jongeren is hierbij een eerste stap en vergroot de kans op een betere aansluiting tussen de mogelijkheden van de jonggehandicapte en de eisen van het werk.

Hoewel in onderzoek regelmatig een relatie wordt gelegd tussen een ziekte en/of beperking en een belemmerde arbeidsparticipatie, blijken

bij Wajongers ook andere factoren belangrijk: niet alleen de persoonlijke kenmerken van de jongere blijken van invloed op het wel/niet participeren in werk, maar ook hoe deze jongere en/of de omgeving daarmee omgaan. Inzicht in factoren die arbeidsparticipatie van Wajonggerechtigden beïnvloeden, biedt aanknopingspunten voor te ontwikkelen meetinstrumenten en interventies op het gebied van beoordeling, prognose, behandeling en begeleiding van Wajonggerechtigden in relatie tot werk.

LITERATUUR:

- Kenniscentrum UWV (2008), De participatiemogelijkheden van de Wajong instroom. UWV kenniscadier 08-01. Amsterdam: UWV.
- Achterberg, T.J., H. Wind, A.G. de Boer *et al.* (2009), Factors that promote or hinder young disabled people in work participation, a systematic review. *Journal of Occupational Rehabilitation* 19(2). pp. 129-141.
- Achterberg, T., A. Holwerda, E. Verhoof, H. Wind, S. Brouwer, H. Maurice-Stam, J.W. Groothoff, M. Frings-Dresen, J.J.L. van der Klink (2010), Wajongers aan het werk: welke factoren kunnen van belang zijn voor arbeidsparticipatie van jonggehandicapten? *Tijdschrift voor Bedrijfs- en Verzekeringsgeneeskunde* 18(2). pp. 52-58
- WHO/ICF, <http://www.rivm.nl/who-icf/in/BrochureICF.pdf>. (30 januari 2009).
- Besseling J., S. Andriessen, E. De Vos *et al.* (2008), Participatiemogelijkheden van Wajongers. Hoofddorp: TNO.

Drs. A. Holwerda, dr. S. Brouwer, prof. dr. J.W. Groothoff en prof. dr. J.J.L. van der Klink, afdeling Gezondheidswetenschappen/ Sociale Geneeskunde van het Universitair Medisch Centrum Groningen/ Rijksuniversiteit Groningen; E-mail: a.holwerda@med.umcg.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux drs. Jeannette Schoorl
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	www.nidi.knaw.nl/nl/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

NIEUWE WAJONG WETGEVING

In het nieuwe wetsvoorstel Wajong van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), staan participatie en de daarop gerichte arbeidsondersteuning voorop. Voor de jonggehandicapten die "duurzaam geen mogelijkheden op medische gronden" hebben, verandert de Wajong niet. Voor hen die wel mogelijkheden hebben wordt door verzekeringsarts en arbeidsdeskundige van het UWV een participatieplan opgesteld, waarin een beeld wordt geschetst van de beperkingen en mogelijkheden van de jongeren en de ondersteuningsmogelijkheden die kunnen worden geboden voor het vinden en behouden van werk. Indien de jongere, ondanks alle inspanningen, geen minimuminkomen kan verwerven, kan inkomensondersteuning worden geboden. Tevens wordt rekening gehouden met de ontwikkelingsmogelijkheden van jonggehandicapten. Door hun beperkingen kunnen jonggehandicapten een ontwikkelingsachterstand oplopen, waardoor meer tijd nodig is om de benodigde vaardigheden te ontwikkelen. Op de leeftijd van 18 jaar zijn de mogelijkheden of beperkingen voor arbeidsparticipatie nog niet altijd volledig duidelijk. De definitieve beoordeling vindt daarom plaats op 27-jarige leeftijd. De nieuwe wet Wajong is per 1 januari 2010 in werking getreden.